

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม
ชื่อนักศึกษา	นายอนันต์ โกรเกรียงศรี
สาขาวิชา	ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
ภาควิชา	ศิลปสถาปัตยกรรม
ปีการศึกษา	2535

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษางานสถาปัตยกรรมภายในวัดอรุณราชวราราม ตามกระบวนการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ในเรื่องของประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมภายในวัด และการวิเคราะห์ด้านคติสัญลักษณ์ และความสัมฤทธิ์ผลในการออกแบบงานสถาปัตยกรรม

ในขั้นต้นจะเริ่มจากการศึกษาประวัติศาสตร์ โดยเริ่มศึกษาจากยุคสมัยแรกเริ่มที่มีการบันทึกข้อมูล คือ สมัยกรุงธนบุรี จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยแบ่งช่วงเวลาการศึกษาเป็นช่วงการขึ้นครองราชย์ ของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลต่าง ๆ จนถึงรัชกาลปัจจุบัน โดยจะแสดงรายละเอียด ในแง่ของการก่อสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์ รวมทั้งเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับความเป็มาของวัด อันจะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวัด ในแง่ประวัติศาสตร์ ได้แก่ การที่วัดอรุณราชวรารามได้เคยเป็นที่ประดิษฐานของพระแก้วมรกต ก่อนจะนำเข้ามาประดิษฐานยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม อีกทั้งมีความสำคัญในแง่ของทำเลที่ตั้ง โดยเป็นวัดสำคัญริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และยังเป็นวัดที่มีเขตติดต่อกับพระราชวังของพระเจ้ากรุงธนบุรี ในลักษณะดังนี้ ถ้าวัดอรุณราชวราราม เป็นวัดที่มีความสำคัญที่สุดในฝั่งตรงข้ามเกาะกรุงรัตนโกสินทร์ และวัดนี้ได้ถูกทำนุบำรุงด้วยดีมาตลอดทุกรัชกาล อีกทั้งยังเป็นวัดสำคัญในการประกอบพิธีพุทธาตราทางชลมารค และการถวายผ้ากฐินหลวง จนถึงปัจจุบัน

การศึกษาในเชิงสถาปัตยกรรม จะแบ่งพื้นที่การศึกษาเป็น 3 ส่วนสำคัญ และอีก 1 ส่วนย่อย คือส่วนพระปรางค์ , ส่วนพระอุโบสถ , และส่วนพระวิหาร โดยมีส่วนย่อยอื่น ๆ ประกอบ ได้แก่ ส่วนตึกแต่งบริเวณวัด และส่วนล้างบาตร การศึกษาในแง่มุมนี้ จะกล่าวถึงแผนผัง และการจัดองค์ประกอบ รวมทั้งการจัดพื้นที่ใช้สอยในตัวสถาปัตยกรรม ซึ่งจุดสำคัญที่สุดของวัดอรุณราชวรารามจะอยู่ที่ องค์พระปรางค์ใหญ่ ซึ่งสร้างเสร็จสมบูรณ์ในรัชกาลที่ 3 อันเป็นงานช่างสถาปัตยกรรมชั้นสูง ที่ประสบผลสำเร็จในการออกแบบสถาปัตยกรรมอย่างดียิ่ง กล่าวคือการสร้างพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามนี้ นับเป็นการจำลองแผนภูมิจักรวาลตามคติในไตรภูมิ ออกเป็นวัดตุลอรุณ เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งเคารพบูชาในพระพุทธศาสนา และอีกนัยหนึ่งนับเป็นการสร้าง

พุทธบูชา เพื่อแสดงขวามมีในการครองแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในชั้นตอนสุดท้ายของการศึกษา เป็นการวิเคราะห์ถึงระบบสัญลักษณ์ อันแสดงถึงภาพลักษณ์ของแผนภูมิจักรวาล ตามคติไตรภูมิ การออกแบบแผนผัง และรูปทรงขององค์พระปรางค์ รวมถึงส่วนของพระอุโบสถและพระวิหาร นับเป็นผลงานอันเยี่ยมยอดของช่างก่อสร้างในยุคสมัยนั้น ที่สามารถสร้างพระปรางค์ได้ใหญ่โตที่สุด และมีความงดงามในรูปทรง และแผนผังที่สมบูรณ์ลงตัว จนนับเป็นจุดสุดท้ายของการวิวัฒนาการ ในการสร้างสิ่งเคารพบูชาในรูปแบบขององค์พระปรางค์

วัดอรุณราชวราราม นับเป็นปูชนียสถานที่สำคัญยิ่ง อันเป็นเครื่องแสดงถึงความสามารถ และอัจฉริยภาพในเชิงช่าง ของสกุลช่างในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ อันส่งผลให้เป็นวัดพุทธมอญอันทรงคุณค่า และเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความสืบเนื่อง ในการสร้างพุทธบูชาของวัฒนธรรมไทย อันควรค่าแก่การอนุรักษ์ และศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

THESIS TITLE A STUDY ON ARCHITECTURE IN WAT ARUN-RAJCHAWARARAM
NAME ANASPONG KRAIKRIENGSEI
CONCENTRATION HISTORY OF ARCHITECTURE
DEPARTMENT ARCHITECTURE AND RELATED ARTS
ACADEMIC YEAR 1992

ABSTRACT

The aim of doing this thesis is to study the architectural structure of Wat Arun-Ratchawararam. The studies include history of architecture, historical background, interior architecture (in the temple itself), the importance of symbolism and its significance in Thai architecture particularly in that era.

This thesis started in the beginning with the historical background from Thonburi period to Rattanakosin, where for the first time history was being recorded. It include the coronation of different kings up until the present time. It also shows the construction, restoration and important events associated with the origin of Wat Arun-Rajchawararam in details.

For an example, Wat Arun-Rajchawararam was the chosen place for Emerald Buddha before Wat Pra-Srirattana Sadsadaram. This was quite important in the history of Wat Arun-Rajchawararam. It was also important because of its location; being on the bank of Chao Praya River and secondary because it was next to the King Kung Thonburi's Palace. All these factors had made Wat Arun-Rajchawararam became the most important Wat that situated opposite the island of Rattanakosin. Wat Arun-Rajchawararam has been well looked after though the centuries. As it is an important place for special ceremonies like Royal Barque ceremony and Kra-Tin ceremony.

To study Wat Arun-Rajchawararam's architectural structure, this thesis has been divided into 3 main parts and 1 small.

The main parts are Prang, Ubosot and Vihara. The other part explains the decoration of Wat, composition and the special design of Wat for special purposes.

The most important part of Wat Arun-Rajchawararam is the main Prang which was built during King Rama 3. It was the best of its kind. The Prang of Wat Arun-Rajchawararam was built as a model of cosmologic diagramme which was shown in Tribhumi. This figuration became a symbol in buddist religion. It was also the early Rattanakosin period.

The cosmologic diagramme in Tribhumi is emphasised in the last part of this thesis. This includes the studies of symbolism, architectural plans, and structures of Prang, Ubosot and Vihara. They were the best and most skilful structures at that time. The Prang was beautiful, enormous and architecturally correct. These conclude the studies of development and construction of Prang.

Wat Arun-Rajchawararam is one of the most important landmark of its kind. It showed the effort, skill and harmony of people of early Rattanakosin. This made Wat Arun-Rajchawararam unique, Materialistically valuable and became a symbol of Buddhism in Thai culture. Wat Arun-Rajchawararam possesses important qualities and deserve recognition and care; both in historical ground and spiritually.

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยสำนักในพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ที่ทรงสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสถาปัตยกรรม อันทรงคุณค่าภายในวัดอรุณราชวรารามอภิมหาวิหาร ราชบัณฑิต ข้าราชการ และบรรดาช่าง ผู้มีส่วนร่วมในการก่อสร้างผลงานดังกล่าว ส่งผลให้เกิดสถาปัตยกรรมทางศาสนาอันวิจิตร และอลังการ สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมใจ นิ่มเล็ก และอาจารย์ สุนท์ ปลายวงศ์ ณ ออยุธยา ผู้ควบคุม และที่ปรึกษางานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อีกทั้งคุณอาจารย์ผู้ให้คำปรึกษา และให้ความรู้เป็นวิทยาทาน สำหรับการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณ นักศึกษารุ่นนี้ ในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม รวมทั้งเพื่อนนักศึกษา ผู้ให้คำแนะนำ และช่วยเหลือเรื่องแบบและแผนผัง รวมทั้งตำราในการศึกษาค้นคว้า งานวิทยานิพนธ์จนเสร็จสิ้นสมบูรณ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

คำนำ

พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม หรือวัดแจ้ง ในความหมายของนักท่องเที่ยวทั้งต่างชาติ และชาวไทย ถือเป็นสิ่งมหัศจรรย์ และน่าทึ่งอย่างยิ่ง ในรูปแบบของศิลปสถาปัตยกรรมแบบไทย จนมีการขนานนามว่า TEMPLE OF DAWN อันมีความหมายถึงวัดแห่งพระอาทิตย์ขึ้น

ความงามขององค์พระปรางค์ เกิดขึ้นในทุกมิติมุมมอง และมีระยะเวลา กล่าวคือในมุมมองนั้นสามารถเห็นความงดงามขององค์พระปรางค์ได้จากกระชงไกล โดยเฉพาะทัศนียภาพซึ่งมองจากเรือในแม่น้ำเจ้าพระยา จนถึงมุมมองในชั้นประทักษิณชั้นบนสุด อันแสดงถึงความยิ่งใหญ่ขององค์พระปรางค์ นอกจากนี้ ความสุนทรีย์ภายในพระปรางค์ ซึ่งบังเกิดขึ้นในทุกช่วงมิติเวลาที่ผ่านไป

ด้วยอัจฉริยภาพของช่างไทยในสมัยโบราณ ที่สามารถจำลองภูมิจักรวาลตามคติ ความเชื่อ ในไตรภูมิ ออกมาในรูปของพระปรางค์อันยิ่งใหญ่ ด้วยเทคนิคงานที่ปวงที่จะกระทำได้ ในช่วงสมัยนั้น ทำให้เกิดผลงานทางศิลปสถาปัตยกรรมอันสูงส่ง หลงเหลือเป็นอนุสรณ์สถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่ายิ่งต่อชนรุ่นหลัง

นอกจากความอลังการในพุทธปรางค์ดังกล่าว พระอุโบสถ และพระวิหาร ก็นับเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อภาพรวมในวัดอรุณราชวราราม ด้วยเหตุผลทางสถาปัตยกรรม ซึ่งบรรพชนได้สร้างสรรค์ผลงานทางสถาปัตยกรรมขึ้นนี้ อย่างวิจิตรบรรจง ทำให้เกิดความขบถาคใจ ในการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าได้บ้างพอสมควร

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนนิเทศศาสตร์